

ФУТБОЛЬНА ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті проаналізовано особливості футбольної лексики у спеціальній сфері функціонування. Фахову лексику футболу розподілено на таксономічні ранги. Встановлено, що в усній футбольній комунікації частотні метафоричні звороти; на футбольних сайтах найбільш уживана футбольна термінологія і номенклатура, а в авторських блогах, чатах, на футбольних форумах – жаргонізми. Зазначено, що футбольна лексика слугує вираженню емоційності, творенню образності.

Ключові слова: футбольна лексика, терміни футбольної галузі, екстрагалузеві термінологічні одиниці, термінологізовані загальновживані лексичні одиниці, номенклатура, професіоналізми, професійний жаргон.

Постановка наукової проблеми та її значення. Зацікавлення лінгвістів футбольною комунікацією зросло в останні десятиріччя у зв'язку з вивченням різних сфер мовної діяльності соціуму. Попри увагу дослідників до теоретичних і практичних питань футбольної лексики чи футбольної термінології у різних мовах, в українському мовознавстві немає наукових студій, які розкривають функційний потенціал футбольних номінацій. У зв'язку з цим тема нашого дослідження є актуальною.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Із найгрунтовніших досліджень футбольної термінології – дисертаційні праці О. С. Рилова «Термінологічна система «Футбол» у російській мові» [10] і С. С. Богуславського «Футбольна термінологія в німецькій мові» [2]. Ієрархічну структуру найменувань фізичної дії на об'єкт у футбольній термінолексичі на матеріалі французької та іспанської мов аналізує М. Б. Дубяк [5]. Нормативності спортивних телепрограм (зокрема й на футбольну тематику) присвячено праці Є. Л. Вокальчука [4] та В. М. Барчука [1]. В. В. Максимчук докладно простудіював репрезентацію футбольних інновацій у неологічних словниках початку ХХІ ст. [8]. В останні роки зріс інтерес науковців до соціолекту футбольних уболівальників (праці О. М. Лавриненка [7] та І. Р. Процик [9]).

Мета і завдання статті. Мета нашої розвідки – проаналізувати особливості функціонування футбольної лексики української мови у спеціальній сфері, яка охоплює спортивні газети і журнали (друковані та інтернет-видання), фахову, науково-популярну й довідкову літературу з футбольної проблематики, телепрограми на футбольну тематику, трансляцію футбольних матчів, футбольну інтернет-комунікацію (блоги, чати, форуми, соціальні мережі), усну футбольну комунікацію (спілкування

тренерів, арбітрів, футболістів, уболівальників). Наше завдання – цілісно охопити всі сегменти фахової футбольної комунікації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Таксономія футбольної лексики у мові спеціального призначення є досить розгалуженою. Базовою одиницею мови спеціального призначення слугує термін. Серед термінологічних одиниць футбольної тематики за ступенем спеціалізації їхнього значення розрізняємо загальноспортивні терміни (*змагання, перемога, поразка*), міжгалузеві спортивні терміни (*гра, м'яч, ворота*) і власне футбольні терміни (*вінгер, латераль, офсайд*).

Формування екстрагалузової термінології пов'язане зі зверненням до різних сфер діяльності: військової (*атака, дивізіон, захист*); виробничої (*стандарт, техніка, штанга*), економічної (*бюджет, менеджмент, трансфер*), суспільно-політичної (*арбітр, протест, суддя*), театральної (*амплуа, дебют, дублер*) та ін.

Термінологізовані загальноновживані лексичні одиниці – це загальноновживані лексеми, які служать для опису термінологічних понять: *газон – футбольний газон, поле – футбольне поле*.

Номенклатура – ланка-посередник між термінами і власними назвами. Футбольна номенклатура складається переважно з номенів футбольних клубів (ФК), а також назв гравців, які належать до цих ігрових об'єднань. Виокремлено такі моделі: «назва ФК ← ойконім» (ФК «Миколаїв», ФК «Тернопіль»), «назва ФК ← гідронім» (ФК «Ворскла», ФК «Десна»), «назва ФК ← оронім» (ФК «Карпати», ФК «Говерла»), «назва ФК ← хоронім» (ФК «Буковина», ФК «Волинь»), «назва ФК ← ергонім» (ФК «Зоря», ФК «Оболонь-Бровар») та ін.

Професіоналізми і професійні жаргонізми (сленгізми) є органічним компонентом номінативної системи української мови. Футбольні професіоналізми частково мають офіційний статус (нормативний характер), оскільки їх уживають коментатори футбольних матчів, журналісти. Професіоналізми виникають задля мовної економії: *основа* «основний склад команди», *дев'ятка* «верхній кут воріт, внутрішня частина воріт між стійкою і поперечкою».

За нашими спостереженнями, у сучасній футбольній комунікації професійні жаргонізми (сленгізми) більш уживані, ніж професіоналізми. Найчисленніша група – прізвиська гравців українських і зарубіжних ФК, сформовані на основі метафоричного перенесення за типовими лексико-семантичними моделями: 1) «назва гравців ← колір спортивної форми ФК» (*біло-сині* ← київське «Динамо», *білі* ← ФК «Реал» (м. Мадрид, Іспанія), 2) «назва гравців ← герб ФК» (*леви* ← ФК «Карпати» (м. Львів), *ластівки* ← ФК «Брешия» (м. Брешия, Італія); 3) «назва гравців ← характерні ознаки місця розташування ФК» (*каштанчики* ← ФК «Арсенал» (м. Київ), *фармацевти* ← ФК «Баєр», що в місті фармацевтичних концернів світу (м. Леверкузен, Німеччина).

ЗМІ – потужний механізм висвітлення футбольного життя країни й світу загалом, оскільки трансляції футбольних матчів, спортивні телепередачі на футбольну тематику та випуски спортивних (футбольних) новин на телеканалах мають велику глядацьку аудиторію. За нашими спостереженнями, коментування футбольних матчів загалом відповідає нормативним вимогам сучасної української літературної мови. Відомі українські коментатори, яким довіряють коментування найважливіших матчів, хоча й допускають відхилення від літературного еталону, виконують поставлені завдання. Можна відзначити таких, як Віктор Вацко, Денис Босянок, Ігор Циганик, Роберто Моралес. Назвемо також найбільш популярні футбольні телепередачі та їхніх ведучих: «Профутбол» (ведучий – Ігор Циганик), «Великий футбол» (ведучі – Олександр Денисов, Віктор Вацко), «Моя гра» (ведуча – Алла Бублій).

Під час коментування футбольних матчів, випусків новин та програм коментатори, спортивні журналісти утворюють метафоричні звороти, які дають змогу окреслити футбольний предмет чи поняття, уникаючи повторення, і є зрозумілими для пересічного глядача. Наприклад:

- на позначення перемоги у грі: *Зуміли покласти у скарбничку три пункти* (ТК «Футбол 1», 20-12-15, 10:16); *Вігану удалось зняти з «Ман Сіті» скальп* (ТК «Футбол», 13-04-14, 10:20); *Як «Реал» знищив «Шахтар» у Лізі чемпіонів* (espresso.tv, 16-09-15, 08:35); *Динамо» впевнено розібралось з «Карпатами»* (football24.ua, 15-08-15);

- на позначення гола: *Припинити цю посуху на території одвічних суперників* (ТК «Футбол 1», 11-11-15, 10:24); *Це просто така вишня на торті, ось цей гол* (ТК «Футбол 1», 13-06-14, 23:30); *Йоветіч тут зіграв у більярд. М'яч пройшов під ногою Аспікуліети і, від штанги, потрапив у ворота* (ТК «Футбол 1», 18-02-15, 14:00); *Оскар вдало сховався на побачення із голкіпером суперника* (ТК «Футбол 1», 06-03-14, 10:10); *На коліна поставила суперників гармата Фернандіньо* (ТК «Футбол 1», 06-03-14, 10:08); *Записав своє прізвище на табло* (ТК «Футбол 2», 22-04-15, 23:00);

- для характеристики ігрових моментів: *В нього була вбивча позиція* (ТК «Футбол 1», 13-06-14, 23:25); *Моменти виникають, як із рога достатку* (ТК «Футбол 1», 13-06-14, 23:28); *Іноді вкопувались у штрафний і грали на відбій* (ТК «Футбол 2», 15-03-15, 22:32); *На морський вузол зав'язує Комбарова Мертенс* (ТК «Футбол 2», 22-06-14, 19:35); *Один невдалий рух, і все може «піти на пси»* (ТК «Футбол 1», 12-04-14, 20:53); *Моменти біля воріт господарів з'являлись, наче гриби після дощу* (ТК «Футбол 2», 22-04-15, 23:30);

- для характеристики стилю гри футболіста: *Він може подорожувати на будь-якій із бровок* (ТК «Футбол 2», 15-03-15, 22:52); *Обсяг роботи може виконувати, як коняка* (ТК «Футбол 2», 06-10-14, 21:44); *Не має права тягнути на себе ковдру* (ТК «Футбол 2», 06-10-14, 21:30); *Де Брюїне – динамо-машина Вольфсбурга* (ТК «Футбол 2», 22-06-14, 19:25);

Хочуть здобути перемогу з мінімальними енергозатратами, не хочуть рвати жили (ТК «Футбол 2», 15-03-15, 22:20);

- для номінації гравців: Друге прізвище Беговича – Сейвович, тому що він сьогодні багато сейвів натворив (сейв – «відбитий м'яч, який летить у ворота» – Ю. С.) (ТК «Футбол 1», 22-06-14, 13:03); Єдиним голом відзначився португальський «суперстар» (ТК «Футбол 2», 15-03-15, 22:12).

Сьогодні найзручнішим і найшвидшим способом отримання інформації є всесвітня мережа Інтернет. Тому більшість необхідної інформації, пов'язаної зі сферою футболу, можна знайти власне на спеціальних сайтах. Сайт – це «сторінка для викладення інформації зі своєю адресою в Інтернеті» [3, с. 1284]. Сайти публікують останні новини із життя футболістів, клубів та футбольних організацій, інтерв'ю з гравцями, тренерами і футбольними агентами. На сайтах можна побачити результати футбольних зустрічей, прочитати анонси й огляди матчів (див. рис. 1). Зазначимо, що на сайтах зі складу футбольної лексики переважає термінологія і номенклатура: *товариський матч, тренувальний збір, національна команда, травма, гравці, гол, крайній захисник, топові команди, аутсайтери, спаринг-партнери, «Динамо»* тощо.

Більшість сайтів мають різноманітні авторські блоги, чати та форуми, де залучена не тільки офіційна термінологія, але й жаргонізми (сленгізми). Блог – це «веб-сайт, основний зміст якого – записи, статті або інші форми даних, що регулярно додаються (характеризуються короткими записами тимчасового значення); мережевий журнал подій» [3, с. 88]. Здебільшого блоги ведуть журналісти, активні відвідувачі або навіть самі футболісти. Лексика, яку використовують для опису подій у блогах, буває дуже різноманітною (за тематичним спрямуванням, стильовою належністю) (рис. 2).

Автор блогу, що на рис. 2, окрім футбольної термінології (*футбольні стадіони, турнір, Ліга чемпіонів, жеребкування, плей-оф, стартовий свисток, матч, поєдинки*) та номенклатури («Челсі», «ПСЖ», «Реал», «Зеніт», «Бенфіка», «Гент», «Вольфсбург»), уживає жаргонізми (*пенсіонери, галактикос*).

Чат (англ. chat – «балачка») – мережевий засіб для швидкого обміну текстовими повідомленнями між користувачами Інтернету в режимі реального часу. У чаті спілкуються адміністратори та відвідувачі сайту. Під час такого спілкування обговорюється якась тема, подія чи персона (рис. 3).

У чатах функціонує футбольна термінологія (*перевага, темп, грати на межі, незарахований гол, захист, суддя*), вжито жаргонізми: неофіційні найменування гравців (*Оджо*), клубів (*Вілла, Бромвіч, Сотон*), футбольних понять (*договірняк «договірний матч», пеналь «пенальті»* та ін.).

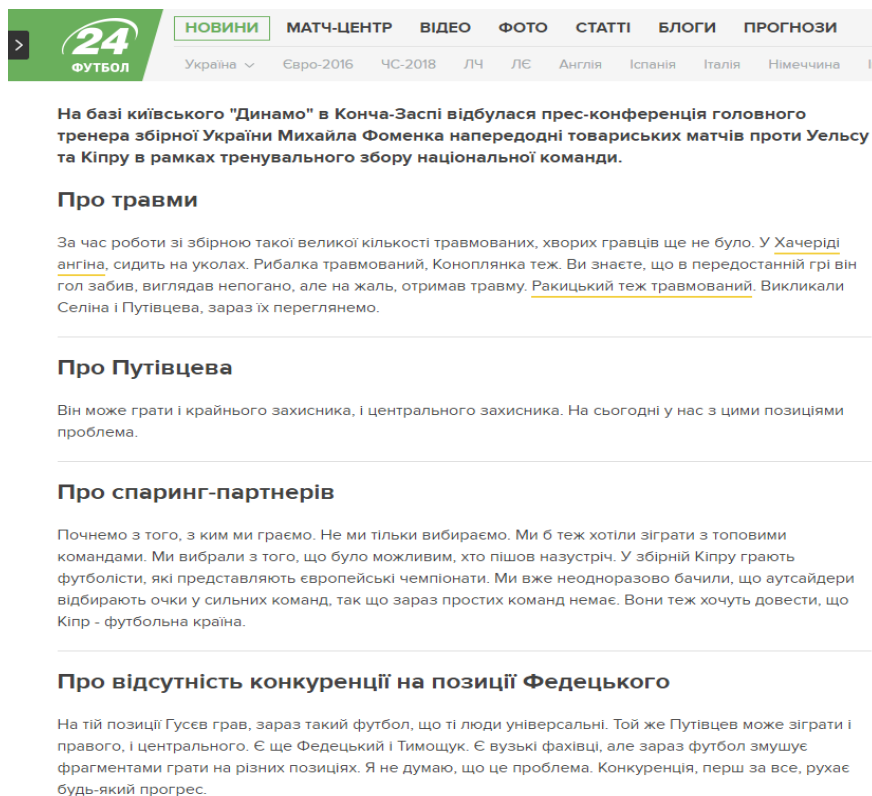

Рис. 1. Скриншот сторінки на сайті інтернет-видання «Футбол 24»

Рис. 2. Скриншот сторінки блогу оглядача спортивного сайту

ГОЛОВНА | Чат | Реєстрація | Вхід 23.03.2016 Середа 21:57

САЙТ УКРАЇНСЬКИХ ФАНАТІВ ФК ЛІВЕРПУЛЬ
LIVERPOOLFC.COM.UA
YOU'LL NEVER WALK ALONE

ГОЛОВНЕ: «Манчестер Юнайтед» - «Ліверпуль». Прев'ю матчу | Майбутній тренер Ліверпуля? "Ліверпуль" впроваджує

ГОЛОВНА КОМАНДА КЛУБ СЕЗОН ІСТОРІЯ ФАН ЗОНА ФОРУМ БЛОГ АРХІВ САЙТ

Наступний матч

Ліверпуль - Тоттенхем
02.04.2016, 19:30
Енфілд, Прем'єр Ліга, 32 тур

Прем'єр Ліга

№	Команда	М	О
6	Ман Юнайтед	30	50
7	Саутгемптон	31	47
8	Сток Сіті	31	46

Чат сайту

historical 18:56
про договірняк ніколи не повірю. просто тупі до неможливості заміни і наші стандартні граблі - розслабитись при перевазі...скільки вже раз нас історія вчить, що не можна збавляти темп, а толку.. в мене іноді враження, що та команда проклята

livpar 19:30
historical, Шкртела ще більш менш зрозуміти можна, бо Ловрен грав на межі червоної під Лонгом, Хендер готувався виходити до пропущеного, а от Бентеке замість Оджо це 100% клопівський косяк.

historical 19:56
livpar, як на мене, зрозуміти можна було б вихід на місце Ловрена Туре. Але не Шкртела. Чувак не космос давно вже, овердофіга часу не грав, А Сотон - це не безвільні Вілла чи Бромвіч. Клопп сьогодні лажанув по повній.

historical 20:02
надюсь, він просто зробить висновки з жорстокого уроку..

livpar 20:23
historical, Туре звичайно був би кращим варіантом, це вже тільки Клоппу відомі його мотиви, скоріш за все банальна самовпевненість. Плюс вагомє підсилення Баньямою та Мане, невихід яких у старті здивував.

livpar 20:28
Окрема подяка Сакхо за незарахований третій гол та "активний" захист, Бентеке за черговий дерев'яний відрізок та судді за не призначений пеналь на ньому ж, хоча міг ставити нам спочатку ще за Ловрена.

livpar 20:30

Для додавання коментарів потрібна авторизація

Рис. 3. Скриншот сторінки чату фанатів футбольного клубу

Дата: Субота, 21.04.2012, 15:41 | Повідомлення # 3

Quote (Activator)
Йй конечноже нападающего

Керрол почав потроху забивати, можливо розкриється.

PROFILE UP

Дата: Понеділок, 23.04.2012, 21:34 | Повідомлення # 4

Нападающего 100%, треба Керрол не тягне хоть і підтягнувся до середнього рівня, але це не рівень Ліверпуля хоча ми на ньому і граємо...

PROFILE UP

Дата: Понеділок, 23.04.2012, 22:16 | Повідомлення # 5

Lotec, Класний півзахисник, який би зміг доставляти м'яч Керроллу і Суаресу, от хто нам потрібен, щось типу Азара, Муніаїна, Альба, Лавецці, Хамшик, Шацкіри, можна звернути увагу в сторону Німеччини (Ройс, Гетце, Кагава) - варіантів море, от тільки Кенні чомусь не може вибрати, або не хоче цього робити, я розумію, що Ліверпуль не Ман Сіті чи ПСЖ що буде гатити гроші і скуповувати все підряд, але хоча б одного з цих вищеперелічених гравців можна купити.

PROFILE UP

Дата: Вівторок, 24.04.2012, 07:32 | Повідомлення # 6

DOCTOR
А тут все просто: якого гравця ми купимо, так і гратимемо. Візьмемо економ-варіант, то й сидітимемо на восьмому місці. А для того, щоби бути лідером потрібно брати і гравців-справжніх лідерів. В нас є клубна система, є купа скаутів, гравців потрібно відстежувати, а якщо вже впевнений, що це - саме те, то грошей не шкодувати

Рис. 4. Скриншот сторінки форуму фанатів футбольного клубу

Форум – популярний різновид спілкування в Інтернеті. На форумі обирають теми для спілкування, що робить його динамічнішим за чат. На форумі є адміністратори та модератори. Футбольні форуми відкриті на футбольних і спортивних сайтах, сайтах клубів чи гравців та/або фанатів (рис. 4). Зазвичай на форумах активно функціонує футбольна лексика (наприклад, *забивати, півзахисник, доставляти м'яч, гравці, грати*).

Сучасні інтернет-видання використовують (особливо в заголовках) уже готові форми вербалізації певного змісту, апелюючи до культурної пам'яті закріплених у мовній свідомості українців висловлень. Наприклад, у заголовку статті *«Два кольори мої, два кольори: Жовте – то любов, червоне – то журба»* обігрується фрагмент відомої пісні на слова Дмитра Павличка: *Два кольори мої, два кольори, Оба на полотні, в душі моїй оба, Два кольори мої, два кольори: Червоне – то любов, а чорне – то журба. У тексті статті жовтий колір символізує жовту картку (гірчичник), а червоний – червону.*

«Два кольори мої, два кольори:

Жовте – то любов, червоне – то журба».

Історія виникнення **«гірчичників»** бере свій початок зі скандально відомого **чемпіонату світу** 1966 року, що проходив на Туманному альбіоні. З'ясувалося, що цей **футбольний форум** запам'ятався не тільки не **зарахованим голом** радянським **суддею**, а й іншим **суперечливим моментом**.

Під час **чвертьфінального матчу року** між Англією і Аргентиною **суддя висловив попередження** двом **англійським гравцям** – Бобі та Джеку Чарльтонам. Однак **рефері** не продемонстрував цього публіці настільки чітко, щоб усі побачили. Як наслідок, англійці **опротестували попередження**. Щоб запобігти повторенню **інциденту**, **арбітр** Кен Астон запропонував вживати виразні, видні здалеку картки. Для цього обрали квадратні картки яскраво червоного та жовтого відтінків (volynsport.lutsk.ua).

І хоч текст насичений термінологічними одиницями, він не позбавлений образності, яку створює жаргонізм *гірчичник* і, звичайно, афористичний заголовок.

Висновки та перспективи дослідження. Глобалізаційні процеси зумовили демократизацію комунікації, а розвиток цифрових технологій урізноманітнив її форми. Спортивні журналісти активно творять метафоричні конструкції для номінації футбольних предметів чи понять, для вираження емоцій під час гри. В сучасних умовах значну частину інформації про сферу футболу подано на футбольних сайтах, де опубліковано новини про діяльність футбольних клубів і футбольних організацій, інтерв'ю з гравцями, тренерами та футбольними агентами; наведено результати матчів, анонси та огляди ігор. У цьому сегменті інформаційного простору частіше вживана футбольна термінологія і номенклатура. В авторських блогах, чатах, на футбольних форумах більш

поширені жаргонізми. Перспективу нових досліджень футбольної лексики пов'язуємо з поглядом на футбол як лінгвокогнітивний дискурс.

Список використаної літератури

1. Барчук В. Спортивний репортаж як дзеркало суспільного мовлення (на матеріалі футбольних трансляцій) / В. Барчук // Рідне слово в етнокультурному вимірі : зб. наук. праць / Дрогобицький держ. пед. ун-т імені Івана Франка. – Дрогобич : Посвіт, 2015. – С. 15–24.
2. Богуславский С. С. Футбольная терминология в немецком языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / С. С. Богуславский. – Одесса, 2010. – 291 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Вокальчук Є. Л. Спортивний теледискурс: культура усного мовлення / Є. Л. Вокальчук // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого : Вид-во Націонал. ун-ту «Острозька академія», 2010. – Вип. 17. – С. 166–173.
5. Дубяк М. Б. Ієрархічна структура найменувань фізичної дії на об'єкт у футбольній термінолексії (на матеріалі французької та іспанської мов) / М. Б. Дубяк // Науковий вісник Волинського нац. ун-ту імені Лесі Українки. – № 17. – Луцьк, 2009. – С. 111–115.
6. Коваль Р. С. Синонімія у французькій футбольній лексикі / Р. С. Коваль // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 14, т. 2. – С. 107–112.
7. Лавриненко О. В. Жаргон російськомовного футбольного вболівальника : системний та жанрово-комунікативний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / О. В. Лавриненко. – Дніпропетровськ, 2013. – 20 с.
8. Максимчук В. В. Неологізми футбольного дискурсу як об'єкт лексикографічного опису / В. В. Максимчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : зб. наук. праць. – Острого : Вид-во Націонал. ун-ту «Острозька академія», 2015. – Вип. 57. – С. 85–89.
9. Процик І. Вербальне самовираження в субкультурі українських футбольних уболівальників / І. Процик // Мова і суспільство : зб. наук. праць. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – Вип. 3. – С. 224–229.
10. Рылов А. С. Терминологическая система «Футбол» в русском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / А. С. Рылов. – Нижний Новгород, 1998. – 250 с.

Струганец Юрий. Футбольная лексика украинского языка в специальной сфере функционирования. В статье проанализированы особенности футбольной лексики в специальной сфере функционирования. Футбольная лексика распределена на таксономические разряды: 1) термины футбольной отрасли, 2) экстраотраслевые терминологические единицы, 3) терминологизированные общеупотребительные лексические единицы, 4) номенклатура, 5) профессионализмы, профессиональный жаргон. Установлено, что во время комментирования футбольных матчей, выпусков новостей и передач спортивные журналисты образуют метафорические обороты, которые позволяют определить футбольный предмет или понятие. В современных условиях значительная часть информации о сфере футбола представлена на футбольных сайтах. В этом сегменте информационного пространства больше задействована футбольная терминология и номенклатура. В авторских блогах, чатах, на футбольных форумах распространены жаргонизмы. В ходе анализа выявлено, что футбольная лексика служит выражению эмоциональности, созданию образности.

Ключевые слова: футбольная лексика, термины футбольной отрасли, экстраотраслевые терминологические единицы, терминологизированные

общеупотребительные лексические единицы, номенклатура, профессионализмы, профессиональный жаргон.

Struhanets Yurii. Ukrainian Football Lexicon in the Specific Field of Functioning.

Peculiarities of football vocabulary in the specific sphere of functioning are analyzed in the article. The football lexicon is divided into several taxonomic ranks: 1) terms of football sphere, 2) extradisciplinary terminological units, 3) terminologized common lexical units, 4) nomenclature, 5) professionalisms, professional jargon. It has been revealed that sport journalists use metaphorical set expressions and utterances in commenting the football matches, news releases and programs. These expressions contribute to the formation of the semantic field of the concept *football*. Much of the football sphere information is presented on the football sites. Football terminology and nomenclature are most widely used in this field of the information space. Jargons are most frequent in the blogs of the authors, chat rooms, on the football forums. In the course of analysis it has been found out that football vocabulary is characterized by a high degree of expressiveness, emotionality, creation of imagery.

Key words: football vocabulary, terms of football area, extradisciplinary terminological units, terminologized common lexical units, nomenclature, professionalisms, professional jargon.

Стаття надійшла до редколегії 21.09.2017